

Prof. Gintautas Česnys ir Lietuvos bioarcheologijos ištakos

Gintautas Česnys dar XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje pradėjo Lietuvos praeities gyventojų bioantropologinius tyrimus – ėmėsi tęsti prieškarinius Jurgio Žilinsko darbus. Tokiai temai reikėjo ir drąsos, ir pasišventimo. Jis užmezgė labai glaudžius bendradarbiavimo ryšius su Lietuvos archeologais, istorikais ir lingvistais. G. Česnio iniciatyva ir pastangomis pradėta kaupti ir sisteminti Lietuvos paleoantropologinė medžiaga – neįkainojama mokslinė „biblioteka“, kurią, plėtojantis techninėms galimybėms, kiekviena tyrėjų karta perskaito iš naujo. Dabar Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros rinkiniuose – per 15 tūkstančių praeityje gyvenusių asmenų palaikai, datuojami nuo mezolito (5 tūkst. m. pr. Kr.) iki XIX a., susilaukiantys ne tik Lietuvos tyrėjų, bet ir tarptautinio dėmesio. Jo kraniologijos srities darbai, paremti dabar jau kritiškai vertinama „etnogenezės“ koncepcija ir tipologine paradigma, atsiradus naujų duomenų, ypač iš paleogenetikos, turi daugiau istorinę vertę. Tačiau išsamios paleodemografijos studijos (vidutinė numatoma gyvenimo trukmė, populiacijų reprodukcijos greitis, bendruomenių dydis), kūno matmenų pokyčių tyrimai (epochiniai žmogaus ūgio svyravimai, Lietuvos regionų gyventojų ūgio skirtumai) neprarado savo reikšmės ir praėjus keliems dešimtmečiams.

Duomenis savo tyrimams G. Česnys rinko įvairiuose Rusijos centruose, Minske, Rygoje, Taline, Varšuvoje, Krokuvoje, Poznanėje, Lodzėje. Šie tyrimai apibendrinti antroje G. Česnio disertacijoje „Senųjų Lietuvos gyventojų antropologija“ (1986). Darbas tapo monografijos (kartu su I. Balčiūniene) pagrindu, kuri 1989 m. įvertina Lietuvos mokslo premija. G. Česnio bibliografinis palikimas – aštuonios knygos, dvi monografijos, 129 moksliniai straipsniai, taip pat daugybė mokslo populiarinimo darbų – yra svarus indėlis į Lietuvos mokslo raidą, ir iki šiol dažnai cituojamas.

Platus tarpdalykinis požiūris, gebėjimas kruopščiai rinkti svarbius faktus, gydytojo, anatomo ir antropologo žinios ne kartą padėjo identifikuojant žymių žmonių palaikus: tyrinėjant Kristijono Donelaičio, arkivyskupo palaimintojo Jurgio Matulaičio, karalienės Barboros Radvilaitės ir kitų Vilniaus Arkikatedroje palaidotų asmenų, Estijos prezidento Konstantino Petso palaikus (už tai jam 2005 m. buvo įteiktas Estijos valstybinis apdovanojimas – ordinas „*Terra Mariana*“).

Kaip tikras mokslininkas, G. Česnys sugebėjo įveikti sovietmečio kliūtis. Jis užmezgė ir palaikė gausius profesinius ir asmeninius ryšius su garsiausiais savo meto tyrėjais Vakaruose ir buvo jiems lygiaverčiu partneriu. Šie ryšiai, griuvus geležinei uždangai, sudarė galimybes jo mokiniais greitai tapti tarptautinės mokslo bendruomenės nariais.

Gintautas Česnys įtvirtino biologinę antropologiją, ypač senųjų gyventojų antropologiją, kaip svarbią mokslinę discipliną biologijos, medicinos ir humanitarinių mokslų sandūroje, kurios tyrimai pastaraisiais metais formuojasi atskira tarpdalykine šaka – bioarcheologija.